

Article

El rol dels centres educatius en la detecció de la violència masclista que els nens i les nenes pateixen a casa: què hi diu el professorat?

Febrer 2023

Projecte seleccionat en la Social Research Call 2020 (LCF/PR/SR20/525500I4)

Carme Montserrat, Marta Garcia-Molsosa, Pere Soler, Anna Planas, Edgar Iglesias i Paula Boned, Liberi/ Universitat de Girona

El projecte de recerca «SomAquí!»/«WeAreHere!» aborda el problema de la violència masclista des de la perspectiva dels nens i les nenes amb la finalitat de contribuir a la detecció precoç d'aquesta mena de violència des de l'entorn escolar. En la primera fase es van constituir sis grups d'experts, formats per infants i adolescents, que van acompanyar l'equip d'investigació al llarg de la recerca. Amb aquests grups es van dissenyar els qüestionaris que més endavant van contestar 3.650 nens i nenes de cursos compresos entre quart de primària i quart d'ESO d'entre un total de 106 centres educatius de Catalunya. En la segona fase, els resultats de la qual es presenten en aquest article, s'ha volgut copsar les valoracions de les direccions, docents o d'altres persones dels equips educatius d'aquests 106 centres. Es van recollir 322 respostes de 86 centres, necessàries per poder escoltar la seva veu i perquè en una tercera fase es pugui elaborar un model de detecció precoç consensuat i aplicable al context escolar. Els resultats que es presenten en aquest article descriuen el tractament de la violència masclista en els centres educatius, els obstacles percebuts pel professorat a l'hora de detectar-ne casos, i el rol que hi tenen i que hi haurien de tenir els centres educatius i el personal docent per poder ajudar els infants que pateixen situacions de violència masclista a casa.

Punts clau

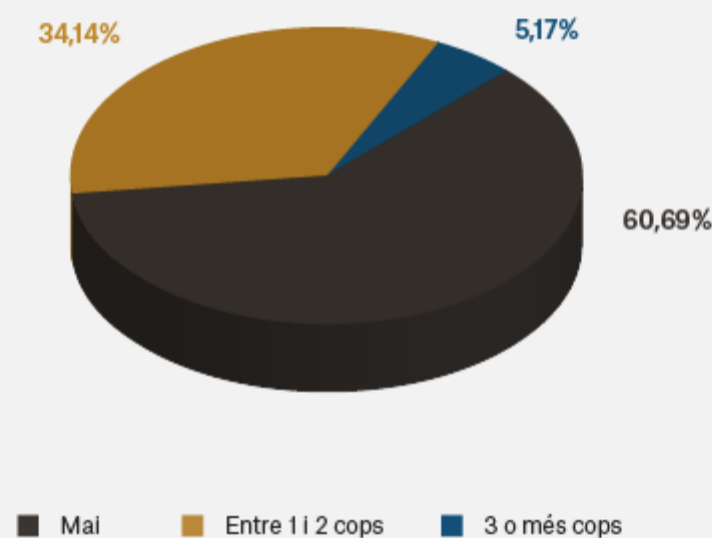
1 En general, els centres educatius fan un tractament poc sistematitzat de la violència masclista. Normalment, quan aborden aquest tema, solen parlar de violència física (90%), de violència sexual (78%) i de violència psicològica (76%), i ho fan, principalment, utilitzant informació gràfica (pòsters, fullets, etc.), d'una manera puntual en dies especials i en funció, sobretot, de la persona docent i de l'etapa d'ensenyament. Només el 22% del professorat afirma que la temàtica està integrada en el projecte educatiu de centre.

2 Segons els docents, l'alumnat no sol comunicar-los aquesta mena de situacions: majoritàriament no diuen res (68%) i defugen el tema o protegeixen els progenitors (45%). El centre educatiu se n'assabenta quan hi ha signes evidents que ho posen de manifest o per mitjà d'altres professionals. Es considera que les qüestions organitzatives del centre, però també de formació i de falses creences del professorat, són els principals obstacles per abordar el tema.

3 El personal docent creu que s'ha d'implicar en el problema i que cal derivar els casos que es detectin des dels centres (60%). Per fer-ho, necessiten un espai tranquil i segur, una millor coordinació entre els diferents serveis del territori, i l'establiment d'un programa específic en el projecte educatiu de centre. En general, pensen que els cal suport, més formació i conèixer els protocols.

Aplicació dels protocols per a situacions de violència

Freqüència amb què el personal docent ha hagut d'activar els protocols en matèria de violència en els últims tres anys

Font: elaboració pròpia a partir dels resultats del qüestionari SomAqui!

L'Observatori Social de la Fundació "la Caixa".

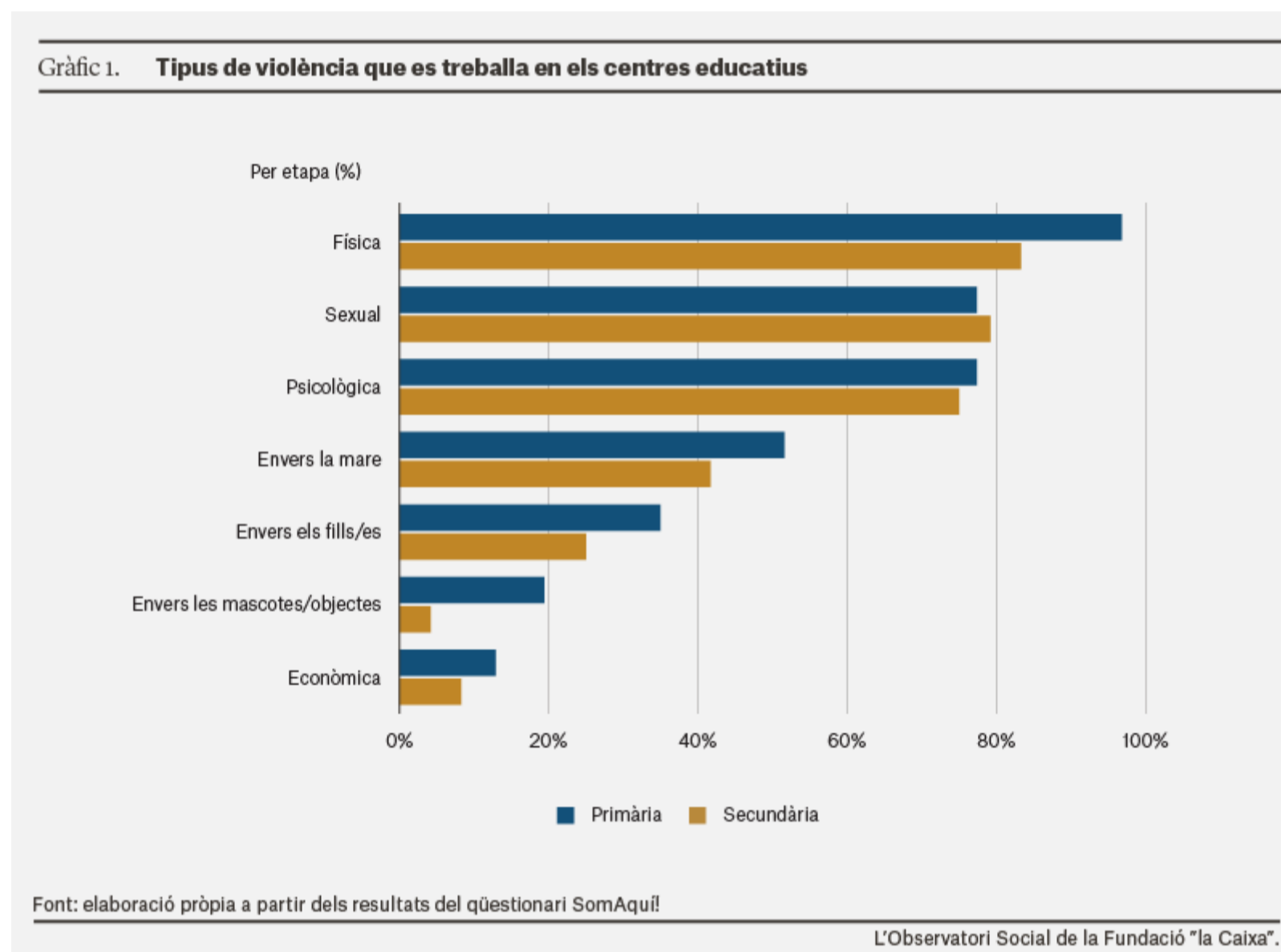
Introducció

El paper de les escoles i els instituts en els processos de detecció precoç de la violència masclista que els infants pateixen a casa és un terreny poc explorat, tant en termes de recerca com en la pràctica, especialment al nostre país (Montserrat, Garcia-Molsosa, Planas-Lladó, i Soler-Masó, 2022). Els centres educatius, com a espais segurs i amb persones adultes properes i de confiança, poden tenir-hi un paper determinant. Tanmateix, segons les evidències de recerca internacionals consultades, hi ha algunes dificultats: l'alumnat no identifica els docents com a persones que puguin ser d'ajuda en aquests casos (Mullender *et al.*, 2002), i els docents no sempre pensen que ajudar els infants que es troben en aquesta situació formi part de les seves funcions (Münger i Markström, 2019).

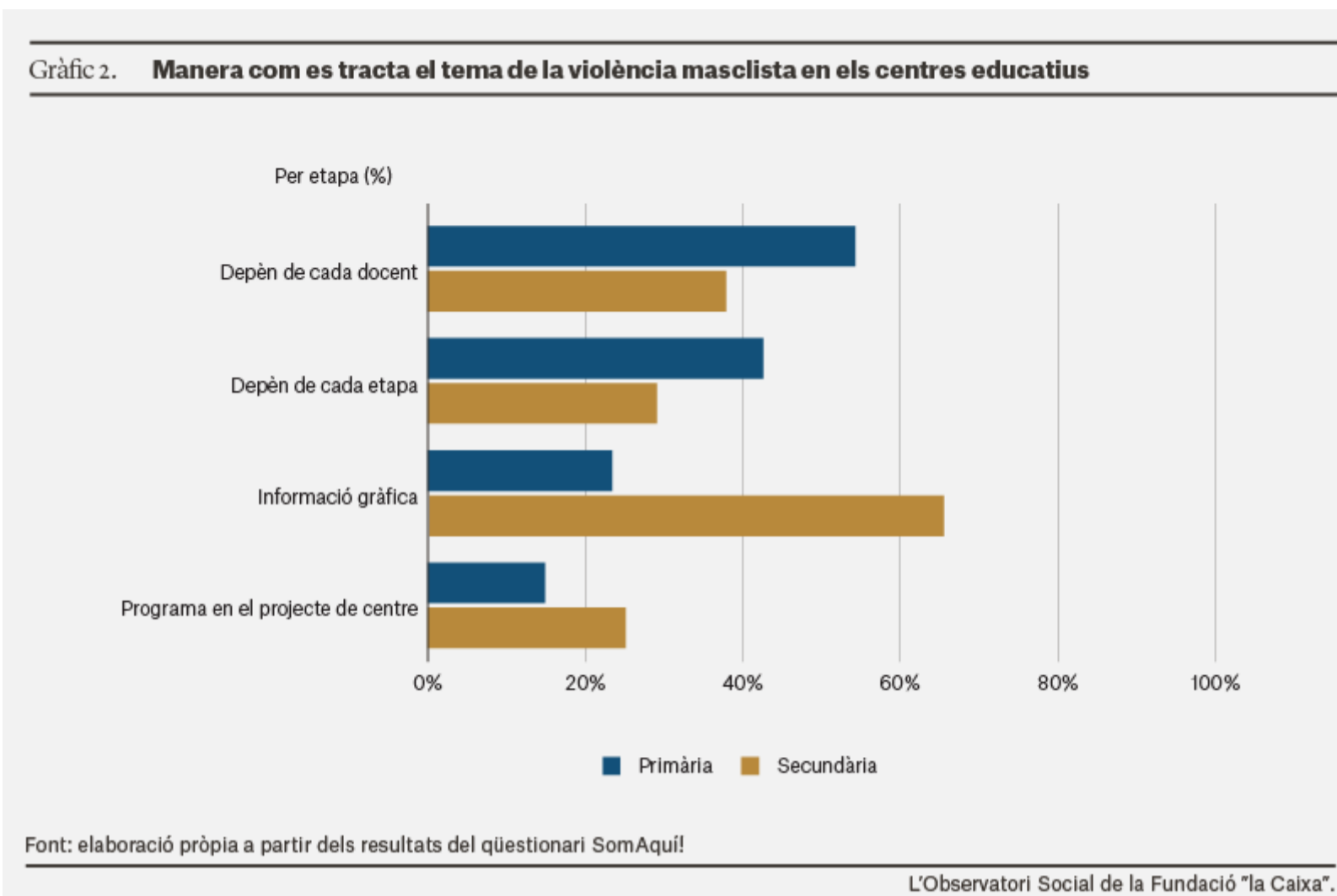
En l'article que presentem, es va preguntar a docents i als equips directius de 86 centres educatius del territori català, d'entre els 106 que van participar en la primera fase de la recerca, quin és el rol que hauria d'assumir l'escola o l'institut en casos de violència masclista dins la família, i quins entrebancs hi ha a l'hora de detectar-los i d'actuar. També se'ls va demanar què necessitarien perquè el centre educatiu esdevingui un agent clau capaç d'ajudar els nens i les nenes que són víctimes d'aquesta violència. Tot seguit es presenten els principals resultats a partir dels 322 qüestionaris rebuts.

I. El tractament de la violència masclista en els centres educatius és satisfactori, però millorable en opinió del personal docent

Segons el personal docent enquestat, el tractament que es fa en els centres educatius de la violència masclista és satisfactori, però millorable: la mitjana de satisfacció és de 7 sobre 10, sense diferències importants entre els centres d'educació primària i els de secundària. En totes les etapes educatives se sol treballar més la violència física (90%), la sexual (78%) i la psicològica (76%) que la vicària o l'econòmica. En aquest darrer cas, però, sí que s'observa que aquesta qüestió està més present en les escoles de primària que no pas en les de secundària. El gràfic següent reflecteix el tipus de violència de què es parla amb l'alumnat, per etapa, i el percentatge de docents que han marcat cada tipus de violència en les opcions de resposta.

El treball de la violència masclista a les aules està poc sistematitzat: només el 22% dels docents afirmen que la temàtica està integrada en el projecte educatiu de centre en forma de programa específic. A primària, aquest percentatge és encara més baix i la major part del personal educatiu enquestat afirma que el tractament que se'n fa depèn de cada docent i de l'etapa educativa. A secundària, la temàtica s'aborda mitjançant informació gràfica d'una manera generalitzada. El professorat de secundària percep que hi ha un percentatge més elevat d'alumnat que nega l'existència del problema o que el minimitza, i també constata més cansament entre l'alumnat que no pas el professorat de primària. El gràfic següent recull el tractament de la violència masclista per etapa i d'acord amb les respostes del docents.

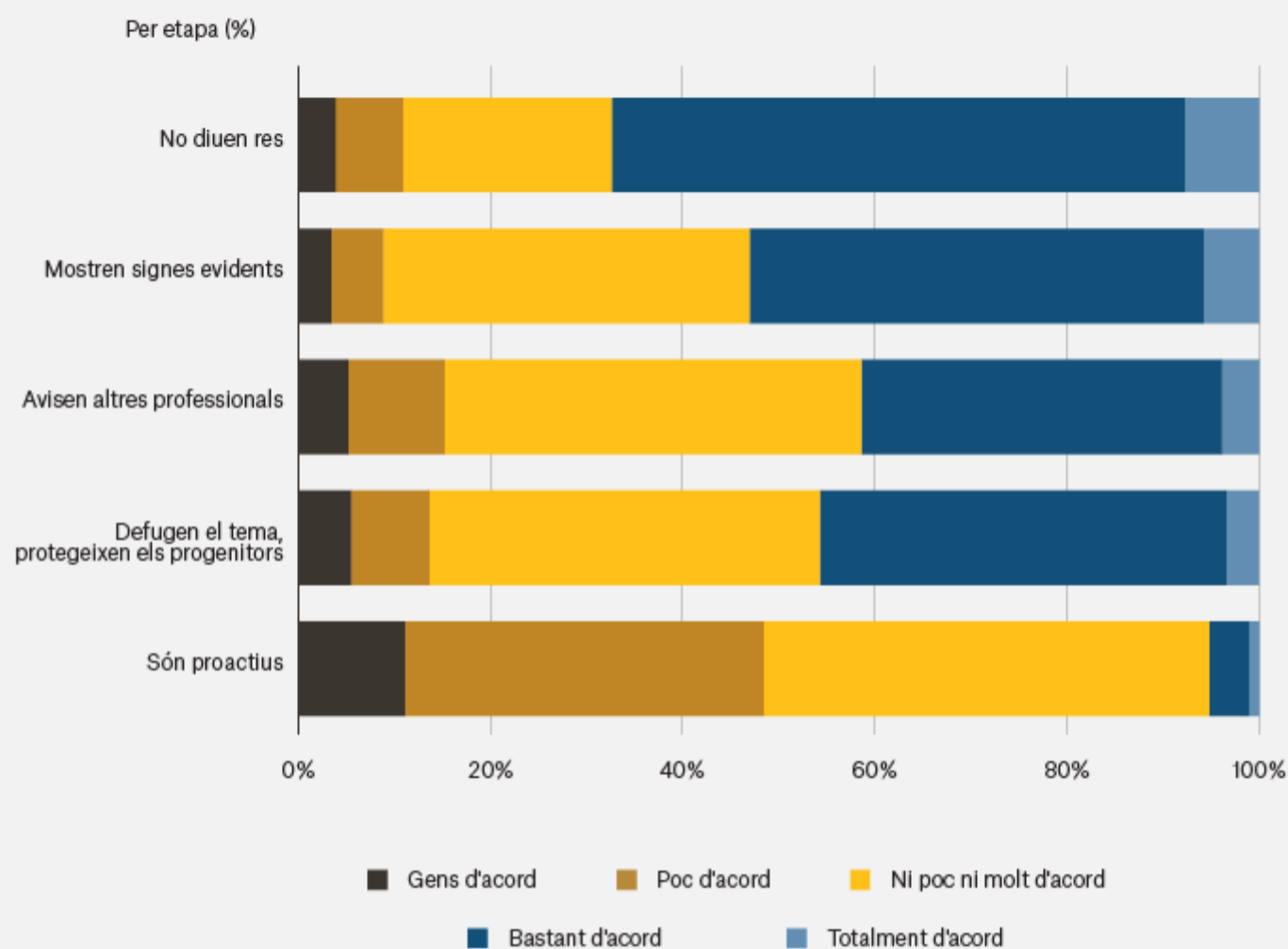

Pel que fa a la pregunta de com els agradaria que es tractés el tema de la violència masclista en el seu centre educatiu, el 97% del personal docent s'estimaria més comptar amb la presència de persones expertes a les aules. Si bé consideren que és pertinent treballar-ho d'una manera puntual en dies especials (86%), per mitjà de fullets i de cartells informatius (85%), o d'una manera espontània d'acord amb les inquietuds de l'alumnat (85%), també pensen que caldria sistematitzar-ho més i incorporar-ho com un programa específic dins el projecte educatiu de centre (73%), però no en format d'assignatura (el 82% afirmen que no).

2. Confidència de situacions de violència masclista a casa

Tal com resumeix el gràfic 3, l'alumnat no acostuma a comunicar aquestes situacions al professorat: majoritàriament no diuen res (67%) i defugen el tema o protegeixen els progenitors (46%). Quan els centres educatius s'assabenten de la situació, és gràcies a signes evidents d'aquesta violència o per mitjà d'altres professionals.

Gràfic 3. **Actitud dels infants a l'hora de confiar en els docents per explicar-los situacions de violència masclista viscudes a casa**

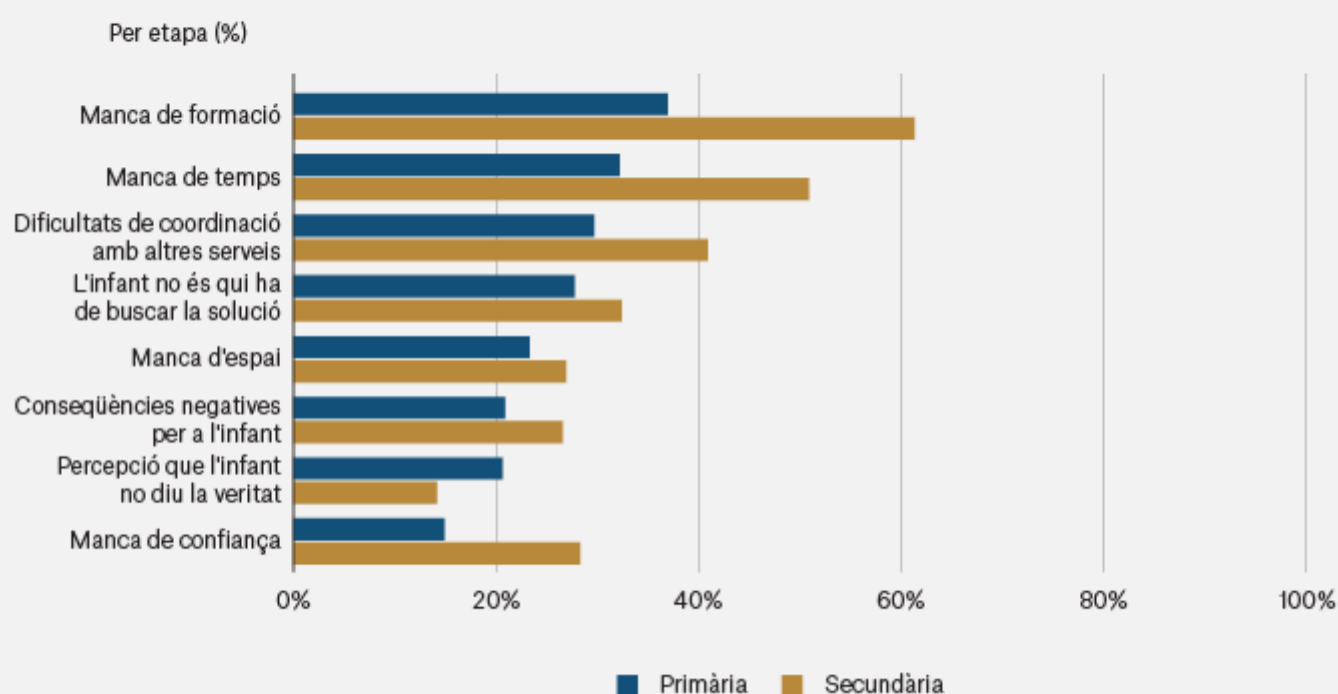
Font: elaboració pròpia a partir dels resultats del qüestionari SomAqui!

L'Observatori Social de la Fundació "la Caixa".

Els principals obstacles perquè l'alumnat demani ajuda a les seves mestres o al professorat quan pateix una situació de violència masclista a casa estan relacionats amb aspectes organitzatius (manca de temps i d'espai, manca de coordinació amb altres serveis o dificultats en aquesta coordinació), amb una formació insuficient per part del personal docent i amb l'existència d'unes percepcions determinades, com ara que l'infant no és qui ha de buscar la solució, o que el fet d'explicar-ho pot comportar-li repercussions negatives. Segons s'observa en el gràfic següent, elaborat a partir dels resultats de la suma dels percentatges corresponents a *Bastant d'acord* i *Totalment d'acord* per a cada ítem en una escala de l'1 al 5 (1 = gens d'acord i 5 = totalment d'acord), el professorat de secundària percep més manca de confiança per part de l'alumnat, com també manca de formació del professorat i manca de temps.

Gràfic 4. **Obstacles percebuts pel personal docent que impedeixen que l'alumnat demani ajuda davant una situació de violència masclista a casa**

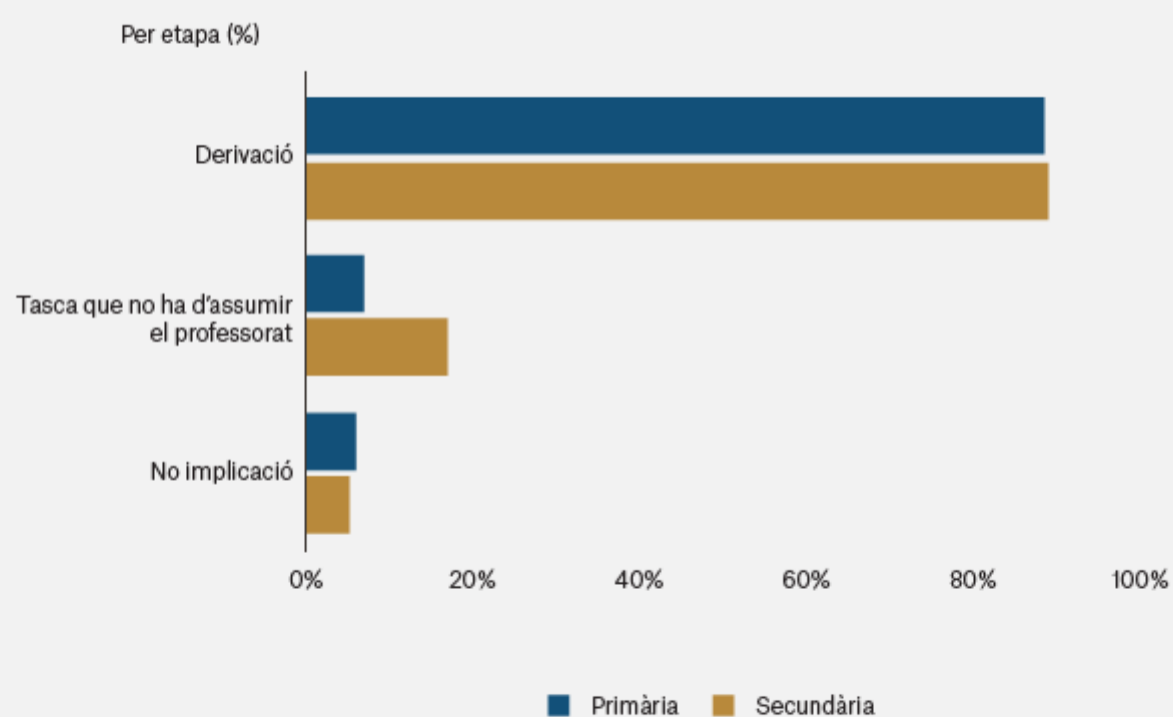
Font: elaboració pròpia a partir dels resultats del qüestionari SomAquí!

L'Observatori Social de la Fundació "la Caixa".

3. El rol dels centres educatius

Segons s'indica en el gràfic 5, el professorat considera que s'ha d'implicar en el problema; només l'1% afirma que se n'ha de quedar al marge. Els mestres de primària ho assumeixen com una funció pròpia d'una manera més generalitzada que el professorat de secundària, si bé en ambdós casos el percentatge que creu que aquesta qüestió no forma part de les seves funcions és molt baix. Segons el cos de docents, la funció principal que han de dur a terme els centres educatius consisteix a derivar al servei corresponent els casos que hagin pogut detectar (més del 80% tant a primària com a secundària). El gràfic següent recull, a partir dels resultats de la suma dels percentatges corresponents a *Bastant d'acord* i *Totalment d'acord* per a cada ítem en una escala de l'1 al 5 (1 = gens d'acord i 5 = totalment d'acord), el rol que segons els professionals de la docència han de tenir els centres educatius en aquestes situacions.

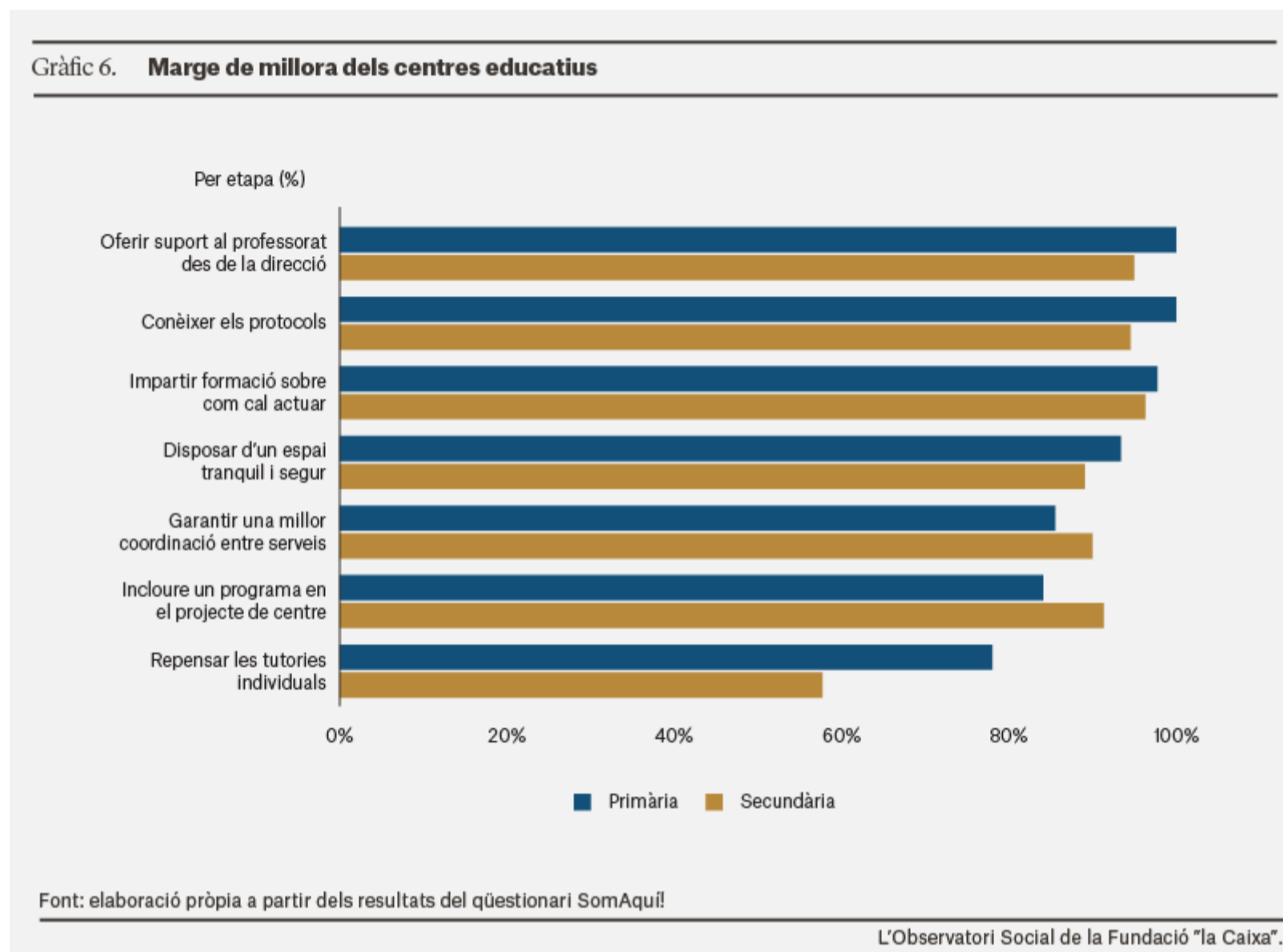
Gràfic 5. **Rol dels centres educatius davant de situacions de violència masclista**

Font: elaboració pròpia a partir dels resultats del qüestionari SomAquí!

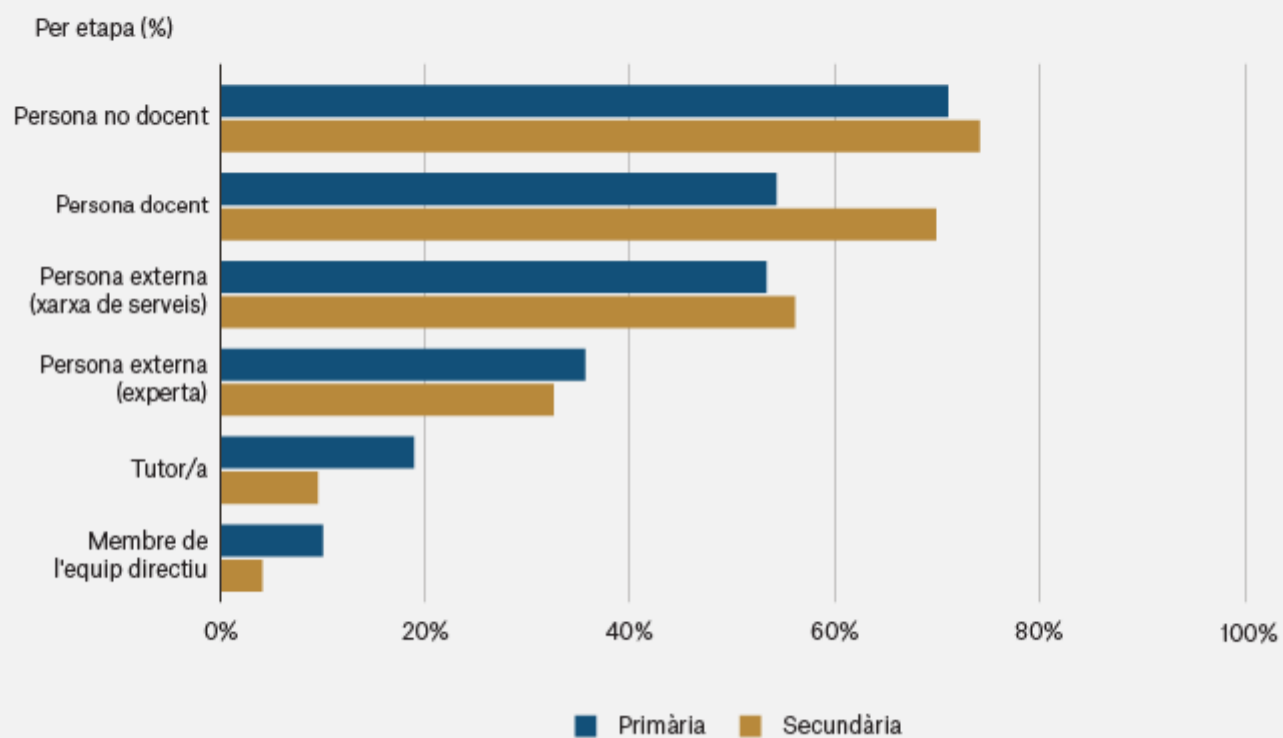
L'Observatori Social de la Fundació "la Caixa".

El personal docent detecta una sèrie de necessitats a l'hora de dur a terme la tasca de detecció i derivació. Demanen un espai tranquil i segur, una millor coordinació entre els diferents serveis, una reconfiguració de les tutories individuals (sobretot a primària) i un programa específic dins el projecte de centre. Pensen que haurien de comptar amb el suport de la direcció, disposar de més formació i conèixer els protocols (sobretot a primària). També creuen, d'una manera molt generalitzada, que convindria que a l'aula hi hagués una persona experta que s'encarregués de treballar aquests temes amb l'alumnat. El gràfic següent mostra les respostes del personal docent a la pregunta de com s'hauria d'organitzar el centre educatiu per esdevenir un espai que ofereixi seguretat als infants i adolescents a l'hora de confiar en els docents per explicar-los la violència que viuen a casa. Els valors que es presenten són el resultat de sumar els percentatges corresponents a *Bastant d'acord* i *Totalment d'acord* per a cada ítem, en una escala de l'1 al 5 (1 = gens d'acord i 5 = totalment d'acord).

Pel que fa a la persona referent que s'hauria d'ocupar d'aquestes qüestions, les respostes entre els professors i mestres són diverses: el 35% pensen que hauria de ser una persona no docent del centre [educador/a social, tècnic/a d'integració social (TIS), psicopedagog/a, etc.]; el 29%, que hauria de ser un/a docent; el 24%, un referent extern de la xarxa de serveis existents, i el 13%, un referent extern (no necessàriament de la xarxa de referents existents). A primària hi ha un percentatge superior de docents que afirma que aquesta tasca hauria de ser assumida pel tutor/a. El gràfic següent especifica, d'acord amb l'opinió del professorat, qui hauria de ser la persona referent per a l'alumnat a l'hora de demanar ajuda davant de situacions de violència masclista a casa. Els valors que es presenten són el resultat de sumar els percentatges corresponents a *Bastant d'acord* i *Totalment d'acord* per a cada ítem, en una escala de l'1 al 5 (1 = gens d'acord i 5 = totalment d'acord).

Gràfic 7. Qui hauria de ser la persona referent davant de casos de violència masclista a casa?

Font: elaboració pròpia a partir dels resultats del qüestionari SomAquí!

L'Observatori Social de la Fundació "la Caixa".

4. Conclusions

El personal docent és sensible a les situacions de violència masclista que l'alumnat pot patir o pateix a casa. Ara bé, malgrat que alguns centres treballen aquest tema a les aules, en general es fa d'una manera poc sistemàtica i sense posar gaire èmfasi en les formes més indirectes que adopta la violència masclista. Els professionals de la docència no dubten que hi han de tenir un paper, però divergeixen pel que fa a qui ha d'actuar en aquests casos i com s'ha de fer. A més, consideren que no sempre tenen prou formació i coneixements per tractar la violència masclista de la millor manera possible.

El professorat pensa que cal una millor coordinació entre els diferents serveis i que hi ha marge de millora en l'organització del centre educatiu per fer efectiva aquesta tasca; és a dir, que caldria una sistematització més rigorosa a l'hora d'abordar aquesta temàtica des dels centres educatius. En aquest sentit, sembla que els protocols actuals no són suficients perquè cada docent sàpiga, d'una banda, com fer –en el centre i amb el seu grup classe– un tractament general i transversal del tema de la violència masclista; de l'altra, com actuar davant d'un cas concret de violència a la llar: què s'ha de dir o fer i com cal articular-ho posteriorment amb la xarxa de serveis. Això coincideix amb el que deien els infants en la primera fase de la recerca: no saben a qui explicar-ho i tenen por de fer-ho per les conseqüències que els podria comportar (Montserrat *et al.*, 2022).

Per tant, queda encara molt camí per recórrer, ja que cal donar suport i establir uns models clars que ajudin el personal docent a desenvolupar amb garanties la tasca d'oferir un espai d'ajuda a l'alumnat víctima de la violència masclista, de manera que els centres educatius esdevinguin espais privilegiats per a una detecció precoç del problema i es faciliti acompanyament als docents perquè no es trobin sols en aquesta tasca. Confiam que la figura del coordinador/a de protecció que la Llei 8/2021 preveu que cada centre educatiu ha d'establir hi pugui contribuir.

Perquè els protocols i programes per combatre la violència siguin eficients i eficaços, els infants s'han de sentir segurs; el personal docent ha de rebre formació i suport; el centre educatiu ha d'integrar aquesta qüestió en el projecte de centre, i la xarxa de serveis ha de ser proactiva i treballar d'una manera coordinada. S'han adoptat mesures per millorar en aquesta qüestió, però cal avançar amb més decisió. Els passos següents de la recerca «SomAquí!» tenen l'objectiu de contribuir-hi mitjançant l'elaboració d'un model consensuat per a la detecció precoç de les situacions de violència masclista a les llars aplicable a l'entorn escolar.

5. Característiques de l'estudi

Aquest article es basa en dades procedents del qüestionari per a docents i equips directius elaborat en el marc del projecte de recerca «SomAquí! Detecció de la violència masclista des de la perspectiva dels nens, nenes i adolescents», elaborat per Carme Montserrat, Marta Garcia-Molsosa, Pere Soler, Anna Planas, Edgar Iglesias i Paula Boned de Liberi, Grup de Recerca en Infància, Joventut i Comunitat, de la Universitat de Girona. Els resultats que s'han exposat en aquest article s'emmarquen en la segona fase, en la qual s'ha recollit la perspectiva de les direccions i del professorat de 86 dels 106 centres educatius participants en l'estudi. La tercera fase se centrarà en el disseny del model de detecció que es proposa implantar en el marc escolar. En aquesta recerca, finançada per la Fundació "la Caixa", també hi han col·laborat el Departament de Drets Socials i el Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya.

6. Referències

Ley Orgánica 8/2021, de 4 de junio, de protección integral a la infancia y la adolescencia frente a la violencia.

MONTSERRAT, C., M. GARCIA-MOLSOSA, A. PLANAS-LLADÓ, i P. SOLER-MASÓ (2022): «Children's understandings of gender-based violence at home: The role school can play in child disclosure», *Children and Youth Services Review*, 136, 106431.

MONTSERRAT, C., M. GARCIA-MOLSOSA, P. SOLER, A. PLANAS, E. IGLESIAS, i P. BONED (2022): *L'impacte de la violència machista en els fills i les filles: el paper de l'escola segons l'alumnat*, El Observatorio Social de la Fundación "la Caixa".

MULLENDER, A., G. HAGUE, U. F. IMAM, L. KELLY, E. MALOS, i L. REGAN (2002): *Children's perspectives on domestic violence*, SAGE Publishing.

MÜNGER, A. C., i A. M. MARKSTRÖM (2019): «School and Child Protection Services Professionals' Views on the School's Mission and Responsibilities for Children Living with Domestic Violence - Tensions and Gaps», *Journal of Family Violence*, 34(5), 385-398.